

„Българистиката по света, филологията у дома“
„Bulgarian Studies around the World, Philology at Home“

ОНЛАЙН ФОРМИ В ОБУЧЕНИЕТО ПО СЛОВАШКИ ЕЗИК В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“⁽¹⁾

Величко Панайотов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Настоящият текст описва различни онлайн форми, въведени през последните 10 години в преподаването на практически словашки език и на редица теоретични словакистични дисциплини, основани върху синхронния подход, каквито са фонетиката, морфологията, лексикологията, синтаксисът, стилистиката на съвременния словашки език, както и на диахронно ориентирани предмети, като историческата граматика на словашкия език и историята на словашката литература. В работата са представени три основни вида онлайн форми като елементи от електронното обучение: справочната форма, доминираща при онлайн речниците, формата за запаметяване, характерна за лексикалния тренажор, и контролната форма, използвана при онлайн тестове. В тази връзка е подчертана и ролята на два научни проекта за реализиране на тези форми – проектът *Българска виртуална словакистика* (2008 – 2010) и проектът *Виртуална словакистика* (2018).

Ключови думи: e-learning; методология по чуждоезиково обучение; славянска филология; словашки език

Използването на информационните технологии и интернет в обучението намира днес все по-широко приложение. Тези придобивки на модерното общество непрекъснато завладяват нови територии, сред които се нарежда и сферата на хуманитарното познание, неразделна част от което е висшето филологическо образование. В редица български филологически средища, сред които и Факултетът по славянски филологии на СУ, се инвестират значителни средства и усилия, за да се оползотворят богатите възможности, които предоставят електронните ресурси за обучението. Значителен е и приносът в тази посока на софийската университетска словакистика, чиито представители въвеждат и развиват редица онлайн форми на обучение благодарение на различни научни проекти.

През периода 2008 – 2010 г. в три отделни части бе реализиран проектът „Българска виртуална словакистика“ (проект 183 по НИД на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за 2008 г. с научен ръководител доц. д-р Валентин Ге-

шев и проект 147 по НИД на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за 2009 г. и проект 128 по НИД за 2010 г. с научен ръководител доц. д-р Величко Панайотов). Един от най-важните резултати от този тригодишен проект с ключово значение за словашката филология беше изграждането през 2008 г. на платформата www.slovakistikabg.com, която се превърна в предпоставка за развитието на електронното обучение в сферата на словакистиката. Наред с публикуването на различни материали и информации за Словакия, за нейния език, литература и култура на уебстраницата студентите словакисти получиха достъп до разнообразни учебни материали: работни текстове, илюстрации, конспекти, подпомагащи ги както в тяхната подготовка извън часовете, така и по време на учебните занятия.

Онлайн речници. Основната онлайн форма на обучение, въведена през този период, беше онлайн речникът като средство за бързо откриване на подходящ функционален еквивалент при превод. Бяха създадени два двуезични електронни речника: словашко-български и българско-словашки. Речниците бяха замислени като учебни двуезични лексикографски пособия, чиято цел е подпомагане на процеса на обучението по практически словашки език в специалността *Словакистика* на СУ „Св. Климент Охридски“. При попълването на базата данни приоритетно се въвеждат думи от лексикалния минимум на словашкия език, свързани с основните понятия от тематичните области *Време, Нежива природа (Води, Космически тела, Материали), Жива природа (Растения, Животни), Човекът и неговото обкръжение (Жилище, Облекло, Хранене, Работа, Образование и наука, Транспорт, Свободно време)*. Освен това тук намира място и лексиката от съответните уроци и текстове, с които обучаемите работят, затова и речниковите статии в повечето случаи не представят пълните семантични структури на лексемите, а обхващат или само основното им значение, или съответното контекстово значение, с което се запознават студентите. Стремешът е да се върви от по-често срещаните форми и значения към по-периферните и по такъв начин да се отговори адекватно на нуждите на обучението. При оформлението на статиите със съкращения се привеждат основни граматични показатели. При съществителните се дава информация за рода („m.“, „m.“ – мъжки род; „ž.“, „ж.“ – женски род, „str.“, „sr.“ – среден род), в случаите, когато става въпрос за думи плуралия тантум или сингулария тантум, те се обозначават със съкращенията „само мн.“, „само ед.“, респективно „len mn.“, „len sg.“ Освен това за словашките форми се посочва окончанието за родителен падеж единствено число, а в отделни случаи при наличие на особености в склонението се дават и формите за родителен падеж множествено число и за други падежи, обозначени в духа на словашката граматична традиция с първите букви от техните наименования (напр. „L“ – местен, и т.н.). Така например изглежда речниковата статия за „сестра“: *sestra -y -tier/-ár, ž.*
сестра

При глаголите се посочва техният вид („св.“, „dok.“ – свършен, „несв.“, „nedok.“ – несвършен), а при останалите лексеми – само принадлежността им към съответната част на речта („прил.“, „príd.“ – прилагателно име, „нар.“, „prisl.“ – наречие, и т.н.).

При разработването на речниковите статии се използват всички достъпни лексикографски източници, като с годините те се обогатяват както с новоизлезлите томове от речници на хартия, така и от нови електронни бази данни. (вж. приложение 1 в края). Към няколкото хиляди лексеми, въведени през предишните години, през 2018 г. бяха добавени по 1000 речникови статии в резултат на работата по проекта *Виртуална словакистика* (проект 163 по НИД за 2018 г., описан подробно в Панайотов, под печат).

На същата платформа бяха създадени и три други речника: Словашко-български фразеологичен речник, Българо-словашки фразеологичен речник и Синонимен речник на словашкия език. Тяхната база данни е ограничена и целите им са по-скоро илюстративни.

Онлайн тестове. Форматът на онлайн теста, като начин за оценка и самооценка, беше въведен още през 2008 г. с качването на един примерен граматичен тест на електронната платформа, но същинско широкообхватно приложение тази форма намери през 2018 г. Благодарение на усилията на участниците в проекта *Виртуална словакистика* бяха разработени и качени на уеб-страницата общо 26 теста (вж. например илюстрация 4), по два теста за следните учебни дисциплини: *Практически словашки език за първи курс* (автор: Д. Иванова); *Практически словашки език за втори курс* (автор: Д. Иванова); *Практически словашки език за трети курс* (автор: В. Иванов); *Практически словашки език за четвърти курс* (автор: Д. Иванова); *Практически словашки език за пети курс* (автор: В. Панайотов); *Съвременен словашки език – фонетика и фонология* (автор: В. Панайотов); *Съвременен словашки език – морфология* (автори: В. Панайотов, Д. Иванова); *Съвременен словашки език – словообразуване и лексикология* (автор: Й. Павлович); *Съвременен словашки език – семантика и синтаксис* (автор: В. Панайотов); *Историческа граматика на словашкия език* (автор: В. Панайотов); *Стилистика на словашкия език* (автор: Й. Павлович); *История на словашката литература през XIX в.* (автор: В. Божилова-Стоянова); *История на словашката литература през XX в.* (автор: В. Божилова-Стоянова). Това бяха всички планирани в проекта онлайн тестове. Количествената унификация на тестовете по различните дисциплини не беше сред преследваните цели и затова всеки от авторите на тестове имаше свободата да включи обем от задачи, адекватен на равнището на обучаваните и съобразен със спецификата на съответния предмет. Общото за всички тестове бяха типовете задачи, които се използват и задължителните за този вид оценяване затворени отговори, произтичащи от прилагането на специализирания софтуер. Във всеки тест можеха да се приложат следните задачи: 1) избор на един верен

отговор от няколко възможни; 2) избор на повече от един верен отговор от няколко възможни; 3) свързване по зададен критерий на единици от две множества с еднакъв брой членове; 4) попълване на празни клетки с един-единствен възможен израз. При отделните автори се наблюдаваше предпочитание към определени типове задачи, но като цяло, в тестовете бяха застъпени всички типове задачи. Широки перспективи дава и още едно предимство на използвания софтуер благодарение на възможността в задачата да се включва богата информация във формата на картина, звуков и видео файл. Тези предимства също бяха демонстрирани в няколко случая (вж. напр. илюстрация 5), но в бъдеще техният дял в общия брой задачи се планира да нараства.

Благодарение на тази нова онлайн форма ще се увеличи в значителна степен ефективността на учебния процес. Студентите ще имат възможност за самоконтрол при самоподготовка извън университета. Те ще могат да получат мигновена обратна връзка за своето равнище след попълване на съответния тест, получавайки оценяване по точки за правилно изпълнените задачи и общия брой точки за правилно попълнения тест. С помощта на интернет връзка преподавателите също ще имат възможност да тестват обучаваните и по време на учебния час.

Създаване на онлайн версия на лексикален тренажор. Тази онлайн форма е разработена за целите на проекта *Виртуална словакистика* и е базирана на сходен софтуерен продукт, резултат от работата по предходния проект и използван успешно в офлайн режим. Принципът на действие е подаване на думи в поле от диалоговия прозорец на програмата, чийто преводен еквивалент обучаваните трябва да попълнят в друго поле. При натискане на клавиша Enter на екрана се получава информация дали отговорът е правилен (в зелен цвят), или неправилен (в червен цвят). При неправилен отговор се изписва в зелен цвят правилната форма (вж. илюстрации 1 и 2). След изтичане на зададеното време или след изчерпване на зададените лексеми се предоставя и резултатът, т.е. делът в проценти на верните отговори от всички отговори (вж. илюстрация 3). Практически няма ограничение за броя на въвежданите лексикални единици и на времето за решаване, но от досегашния опит за най-подходящи бяха избрани брой лексеми: 50 – 100 и време: 10 минути.

Въз основа на различни критерии Т. Трифонов разграничава следните видове памет: според анализаторите тя бива *зрителна, слухова, двигателна, осезателна, вкусова, обонятелна*; според преобладаващата в дейността психична активност паметта е *двигателна, емоционална, образна, словесно-логична*; според характера на целите на дейността паметта се разделя на *непреднамерена и преднамерена*; според продължителността на съхраняването тя бива *краткотрайна, дълготрайна, оперативна* (Trifonov, 2002: 85 – 86). По принцип описаният софтуер е насочен към зрителната, словесно-логичната, преднамерената и дълготрайната памет според класификациите на Трифонов. В началото на употреба се активира краткотрайната памет, но крайната му цел е

да вкара лексикалния материал чрез повторение в дълготрайната памет. Повтарянето на заучавания лексикален материал изгражда затворени кръгове за движение на информацията в т.нар. ревербационни процеси (Trifonov, 2002: 80), което е важно условие за трайното ѝ запомняне и съхранение. Тъй като в рамките на дълготрайната памет е широко прието и разграничението между епизодичната и семантичната памет, въведено от Тълвинг (Tulving, 1972), е необходимо и уточнението, че тренажорът въздейства върху семантичната памет. Когато обаче заучаваната нова лексика се обвърже с конкретен текст, каквато е обичайната практика досега, наред със зрителната се активира и слуховата памет, а асоциативните невронни вериги се увеличават и процесът на запамятаване става по-ефективен. Важна особеност на софтуера е неговата гъвкавост и приспособяване към индивидуалните нужди на потребителя. Когато обучаващият се въведе верния отговор, т.е. знае преводния еквивалент, този израз повече не се появява в диалоговия прозорец, а вниманието се фокусира само върху неусвоения учебен материал.

Описаните тук онлайн форми са свързани с различни аспекти на ученето като търсенето на информация, доминиращо при онлайн речника (справочна форма), придобиването на информация, характеризиращо лексикалния тренажор (форма за запамятаване), и оценяването на придобитите знания, намерило израз в онлайн теста (контролна форма). Благодарение на въвеждането на тези онлайн форми в преподаването, насочено към студентите словакисти в СУ, се увеличи делът на елементите от електронното обучение, което е дългосрочна задача на преподавателския състав на университетската словакистика във Факултета по славянски филологии, като по такъв начин се създадоха предпоставки за значително повишаване на ефективността на учебния процес и засилване на мотивацията на обучаваните.

БЕЛЕЖКИ

1. Настоящият текст е реализиран в рамките на научния проект *Виртуална словакистика* (НИД, проект на СУ за 2018 г.).

ЛИТЕРАТУРА

- Иванова, Д. Електронни ресурси в обучението в специалността „Словашка филология“ (досегашен опит и перспективи). *Littera et Lingua*, Лято 2010 г.
- Панайотов, В. Проектът *Виртуална словакистика* и обучението по словашки език в СУ „Св. Климент Охридски“ – *Studia Philologica Universitatis Tarnovensis* // *Филологически проучвания на Великотърновския университет, Volume 38. В. Търново: Св.св. Кирил и Методий (под печат) ISSN 2534-918X*.

Трифонов, Т. *Обща психология*. В. Търново, Парадигма.
Tulving, E. (1972). Episodic and semantic memory, 381 – 402. In: Tulving, E.; Donaldson, W. *Organization of Memory*. New York, Academic Press

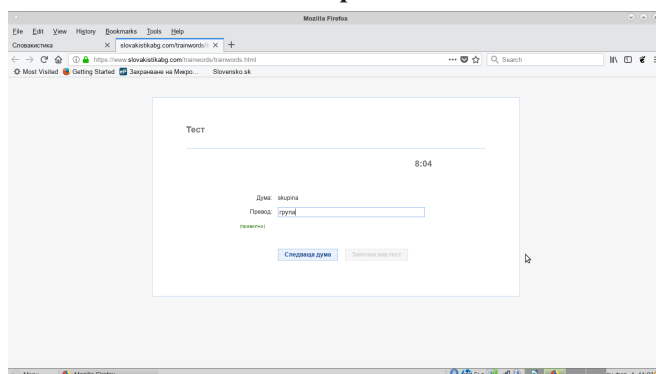
Основни лексикографски източници за словашко-българския и българско-словашкия електронен речник

1. Znepolski, St., Ivanchev, Sv., Mara, K. & Romanska, Cv. (1970). *Slovak-Bulgarian dictionary*. Sofia: BAN [Знеполски, Ст., Иванчев, Св., Мара К. и Романска, Цв. *Словашко-български речник*. София: БАН.]
 2. Bachvarov, J., Karaangova, M., Krouzilova, L. et al. (2002). *Czech-Bulgarian dictionary*. Sofia: *Trud&Prozorec* [Бъчваров, Я., Караангова, М., Кроужилова, Л. и др. *Чешко-български речник*. София: „Труд&Прозорец“.
 3. Košková, M. et al. (2004). *Bulgarian-Slovak dictionary*. t. I A-K. Bratislava: Slavistický kabinet SAV. [Кошкова, М. и кол. *Българско-словашки речник т. I A-K*. Братислава: Slavistický kabinet SAV.]
 4. Košková, M. (2013). *Bulgarian-Slovak dictionary*. t. II L-Po. Bratislava: Slavistický kabinet SAV. [Кошкова, М. *Българско-словашки речник т. II Л-По*. Братислава: Slavistický kabinet SAV.]
 5. Zemková, L. (1977). *Bulgarian-Slovak dictionary*. Bratislava: SPN [Земкова, Л. *Българо-словашки речник*. Братислава: SPN.
 6. Electronic dictionaries SLEX99 (1998). SLEX – © 1998 Forma, s.r.o.: *Krátky slovník slovenského jazyka*; © 1987 – 1997 Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV. Vedecký redaktor prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc., člen korešpondent SAV; *Synonymický slovník slovenčiny*. © 1995 Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV. Hlavná redaktorka PhDr. Mária Pisárčiková.
 7. Smiešková, E. (1989). *Malý frazeologický slovník*. Bratislava: SPN.
 7. Prokop, J. (1978). *Lexikálne a gramatické minimum slovenského jazyka*. Bratislava: SPN.
 8. Košková, M. (1998). *Z bulharsko-slovenskej frazeológie*. Bratislava: Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku.
 9. Škvareninová, O. (1997). *Obrázkový slovník slovenčiny*. Bratislava: SPN.
 10. Online dictionaries of the site: <http://slovníky.juls.savba.sk/> [Онлайн речници на платформата <http://slovníky.juls.savba.sk/>]
- KSSJ4 – Krátky slovník slovenského jazyka 4 от 2003 г. – кодификационно помагало PSP – Pravidlá slovenského pravopisu от 2013 г. – кодификационно помагало SSSJ-AN – Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, H – L, M – N от 2006 г., 2011 г., 2015 г. SCS – Slovník cudzích slov (akademický) от 2005 г. SSS – Synonymický slovník slovenčiny от 2004 г. SSJ – Slovník slovenského jazyka от 1959 – 1968 г.

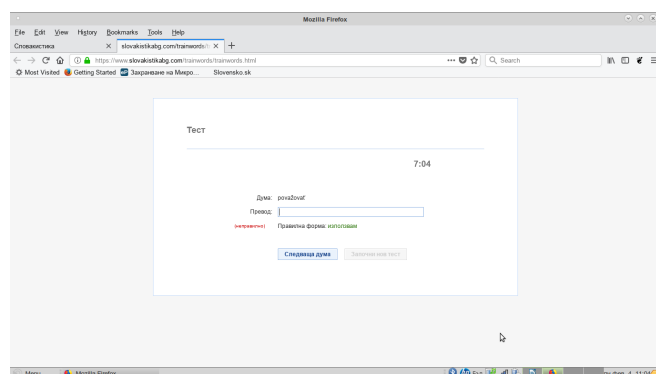
11. Slovak-Bulgarian online dictionary Linguee [Словашко-български онлайн речник Linguee:] <https://sk.linguee.com/slovak-bulgarian/topslovak/4001-5000.html>
12. Bulgarian-Slovak online dictionary Lingea [Българско-словашки онлайн речник Lingea:] <https://slovníky.lingea.sk/bulharsko-slovensky>
13. Slovak-Bulgarian online dictionary Lingea [Словашко-български онлайн речник Lingea:] <https://www.dict.com/словашко-български>
14. Slovenský národný korpus <https://korpus.sk/>

Приложение 1

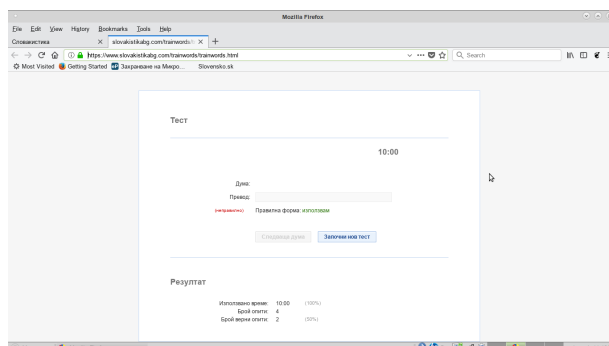
Илюстрации

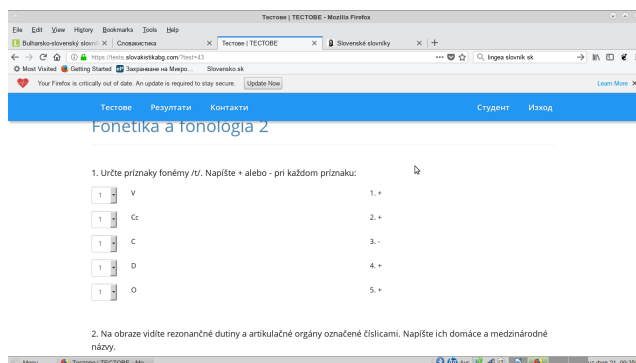
Илюстрация 1. Интерфейс на лексикалния тренажор при правилен отговор

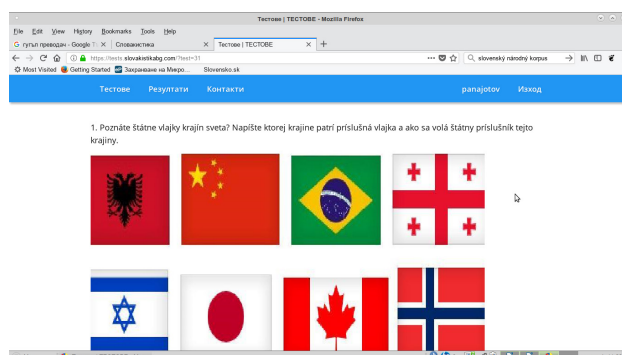
Илюстрация 2. Интерфейс на лексикалния тренажор при неправилен отговор

Илюстрация 3. Интерфейс на лексикалния тренажор след приключване на времето

Илюстрация 4. Интерфейс на теста по фонетика и фонология

Илюстрация 5. Интерфейс на теста по практически словашки език за втори курс

REFERENCES

- Ivanova, D. (2010). Electronic resources in the study of Slovak Philology (previous experience and perspectives). *Littera et Lingua, Summer 2010*.
- Panayotov, V. (in print). The project Virtual Slovakistics and the Slovak language training at the Sofia University St. Kliment Ohridski. – *Studia Philologica Universitatis Tarnovensis // Philological Studies of the University of Veliko Tarnovo, Volume 38. V. Tarnovo: University Press Sts. Cyril and Methodius (in print) ISSN 2534-918X*.
- Trifonov, T. (2002). *General Psychology*. V. Tarnovo: Paradigma.
- Tulving, E. (1972). Episodic and semantic memory, 381 – 402. In: Tulving., E.; Donaldson, W. *Organization of Memory*. New York, Academic Press.

ONLINE FORMS IN SLOVAK LANGUAGE TRAINING AT „SAINT KLIMENT OHRIDSKI“ UNIVERSITY OF SOFIA

Abstract. This text describes different online forms introduced in the last 10 years in the teaching of practical Slovak language and a number of theoretical Slovakistic disciplines based on a synchronous approach, such as phonetics, morphology, lexicology, syntax, stylistics of contemporary Slovak language, and diachronic orientated disciplines such as the historical grammar of the Slovak language and the history of Slovak literature. This work presents three basic types of online forms, such as elements of e-learning: the reference form dominating in online dictionaries, the form of memorization typical of the lexical simulator and the control form used in online tests. Having said that, the role of two scientific projects for the realization of these forms is emphasized – the project *Bulgarian Virtual Slovakistics (2008-2010)* and the project *Virtual Slovakistics (2018)*.

Keywords: e-learning; methodology of foreign language teaching; Slavic studies; Slovak language

✉ **Dr. Velichko Panayotov, Assoc. Prof.**

Department of Slavic Linguistics

Faculty of Slavic Studies

University of Sofia

15, Tzar Osvoboditel Blvd.

Sofia, Bulgaria

E-mail: velpan@slav.uni-sofia.bg